

HAL SARF: POSTMODERNISTICKÉ OMYLY I

Dost', dost'! Vidím holú postavu Reality, kráčajúcu po pódiu, aby prehovorila. Pozorne počúvam filozofickú hudbu, ktorú v týchto dňoch počuť zriedkavo, najmä v akademických halách, pokrytých brečtanom. Tu si postmoderné božstvo -on, ona, ono- (nasledovníci) panuje železnou päsťou a netolerantne popiera trvalé pracovné úväzky (fakt, meniaci život, nejde tu o čire subjektívne vysvetlenie) tým, ktorí sú opojení rozumom - "logocentrikom" - vedcom, odmietajúcim padnúť na kolena pred androgénnym idolom postmodernizmu.

Jedinečné hlasy mysliteľov najvyššieho rangu, či už je to Platón, Aristoteles, Augustín, Spinoza, Descartes, Kant, Schopenhauer alebo Nietzsche - (obzvlášť Nietzsche by bol zneuctený, ak by sme s ním zaobchádzali ako s guru postmodernistických nasledovníkov) - sú utlmené hlučnými údermi bubna, doprevádzané dekonštruktivistickým zborom intelektuálov, nachádzajúc potešenie vo vyhľadávaní tajomných podtextov týchto a iných filozofov. Ich údery sú tak strašne hlasné, že ich uši nie sú schopné počuť odlišné filozofické hlasy.

Niekoľko filozofických majstrov často obetovalo obvyklé pohodlie, stabilný rodinný život, zaistený príjem alebo sociálny status, nasledujúc ich poslanie humanizmu, dúfajúc, že vrhnú svetlo na dvojzmyselnosť, obmedzenia, možnosti, tragédie, márnosť. Významní myslitelia inteligencie a trvalých hodnôt sa snažili vniknúť do temných oblakov znejasňujúcich hranice pravdy a nepravdy, snažiac sa presne vnímať svet, v ktorom sme sa objavili, preskúmali povahu hodnôt a cieľov, ktoré by sme mali sledovať, význam nášho krátkého života, odsúdeného na objatie záhadnej smrti.

Život napokon vyvoláva dilemy o význame skutočnosti a ilúzie, múdrosti a nevedomosti, ducha a tela, transcencie a imanentnosti, dobra a zla, seba a druhých, krásy a škaredosti, božej existencie, identity a plánu, najmä o príčinách božstva, stvorenia ľudského pokolenia, najzvláštnejšieho z druhov, stále zatieneného dvojzmyselnosťou, utrpením a smrťou. Pregnantní filozofi hľadali skúsenosť osvetľujúcich lúčov pravdy, aby rozptýlili záhady, nehľadiac na to, či pravda deštruktívne podmiňovala tradičné myslenie, aby vrhla ľudí do beznádeje, zmätku, dôkaz poučenia niekoľkých aristokratov, alebo otvorila cestu k spásu mnohým.

* * *

Postmoderní intelektuáli často posudzujú hľadanie pravdy ako neplodnú úlohu, pretože pravda pre nich neexistuje. Ich koncepcia v malej miere obsahuje možnosť dosiahnuť univerzálny a trvalý pohľad na podstatné a rekurentné vzory ľudskej povahy, spoločenského života a vesmíru. S eróziou ducha, hľadajúceho pravdu, sme vrhnutí do sveta Alice v ríši divov, obývaného fantastickými postavami, ktorých pozorovania a úsudky sú prchavé, unikajúce, večne sa dekonštruujúce v niečo iné, len aby sa mohli magicky premeniť na novú efemérnu totožnosť.

Postmodernistickým cieľom je nás totálne oslobodiť, urobiť z nás bytosti s vlastným určením, neskrývajúc alebo deštruujúc kultúrne prevažujúce hodnoty, idey a záujmy, ktoré formujú chápanie nás samých ako rodových, morálnych, ekonomických a politických bytostí. Odkazom je teda naša zakotvenosť v diskurzívnych praktikách, predpojatosť pri definovaní významov pravdy, rozumu a morálky a zracionalnenie špecifických kultúrnych praktík na "normálne" a spoločenská hierarchia má byť podopieraná privilegiami skupín mocných, či už sú to politické, ekonomické skupiny, alebo skupiny založené na rode pohlavia (alebo ich vzájomnej hry). Následkom toho je potom, ako hovoria postmodernisti, nerovnosť, útlak a ideologické predsudky, zakotvené v kultúrnom živote. Navyše sme uväznení tyranstvom týchto naratívov.

S touto teóriou vzniká vážny problém. Vôľa dekonštruovať je nekonečná. V skutočnosti čokoľvek, čo je dekonštruované, je samo predmetom ďalšieho demaskovania, lebo tu neexistuje ontologický základ, ktorý by postavil hranice analýze pokračujúcej ad infinitum. Racionálne sudy nie sú možné, lebo nič nemôže byť pevne a konečne rozhodnuté. Ďalej, dekonštruktivistická analýza je vnútorne predpojatá, lebo je tiež iba jedným interpretujúcim naratívom z mnohých možných naratívov. Keďže je iba naratívom o druhom naratívne, takáto analýza postráda prijateľný základ pre tvrdenie, že jej pozorovania a závery sú súdnejšie (rozvážnejšie) než tie, ktoré si navzájom konkurujú. Perspektívy sa kopia. Každý novoobjavený podtext rýchlo starne a odumiera, rodiac čerstvý podtext. Pre dekonštruktivistov neexistuje pravda ako taká. Namiesto toho existuje len zaujatosť, zamaskovaná Pravda. Ešte je tu jeden pokus: dekonštruovať kultúrne naratívy, vysvetliť významové vzory, ktoré formujú rozmanité spoločenské praktiky a vlastnú identickosť. Ale celkom iné je opodstatnenie poriadku hodnôt podľa rangu, ktoré naplňajú existenciu bohatou skúsenosťou, účelom a stabilitou, keď sú ľuďmi nevedome uctievané hegemonické idoly odmietnuté ako škodlivé.

Postmoderní myslitelia sa plne oddávajú odhaleniu skrytých predsudkov v povrchných naratívoch. Zriedkakedy ponúkajú obranné sudy práve toho, čo etická úroveň, inštitucionálne mechanizmy, spoločenské a ekonomické praktiky môžu legitímne potvrdiť: rozpoznávanie zdravých hodnôt a modusov zdravého života na rozdiel od škodlivého. Prijatý výzvu vyžaduje odvážny akt vyvrátenia samého seba, totiž prijatia pravdy v tom zmysle, že sudy nie inherentne rovnaké v hodnote a ani nie sú vždy úplne ustálené.

Dekonštruktivistický kmeň často tvrdí, že Nietzsche je ich zakladajúcim otcom. Číta ho preto, aby si legitimizoval vlastný relativizmus a perspektivizmus, zabúdajúc na to, že Nietzsche ich neuspokojí. Nietzsche odhalil "skryté dejiny" hegemonických a podľa jeho názoru úplne nihilistických filozofických a morálnych koncepcií západnej tradície. Nietzsche tvrdil, že filozofi prvého rangu sú zákonodarcami, prehodnocujúcimi tabuľky starých hodnôt na nové. Títo filozofi prijímajú neodškriepiteľnú a neperspektivistickú pravdu, že ľudský život nemôže prežiť a prekviatať sám od seba, bez stabilných morálnych základov a čistého významu.

Odmietol by ako dospelú naivitu túžbu odhaliť rúcho Izis, aby vnikol do jej zakázaného tajomstva, pokiaľ vôľa odhaľovania je spojená s rovnakou silou stanoviť nové hranice pre zmožnenie ujatia sa života - utvrdzujúcich hodnôt. Bez takých hodnôt

miesta, vonkajšie a najvyššie sily uvalia na ľudí ich úroveň a imperatívy, ktorým chýba sebaovládanie a vlastné formovanie.

Pre Nietzscheho šľachetný a odvážny filozof nielen diagnostikuje a kritizuje morálne a duchovné choroby kultúrneho života, ale koná ako zodpovedný, kreatívny liečiteľ, odhadujúci jednotlivé hodnoty, inštitúcie a spoločenské praktiky, ktoré by podporili šťastie, blaho, jednotlivosť a spoločnosť.

* * *

Dekonstruktionalizmus je módnym termínom, často používaným jeho prívržencami, aby sa ním kryli. Ich analytické metódy nie sú nové a ani nevyjadrujú zlom v staršom filozofovaní. Prílišným zdôrazňovaním kritického rozmeru myslenia postmoderný duch zabúda, že veľkí myslitelia každej historickej epochy tiež boli zaangažovaní v kritike, dokonca až do deštruktívnosti, ako súčasť ich projektov očisty od predpojatosti, ilúzií a omylov. Pripravujúc hlásanie pravdy usudzovali, že pravda má byť univerzálna, prinucujúca a odhaľujúca staré záhady.

Kant napríklad bol sotva postmodernistom. Vyzval kapacity rozumu, aby poznali to, čo je totožné s konečnou realitou - prchajúcu *Ding an sich*, pretože poznanie vždy zahŕňa daň zo subjektových kategórií priestoru, času a kauzality ako predpoklad akejkolvek skúsenosti, teda kategórií patriacich k povahe subjektu, a nie k noumenon. Určením trhliny medzi vecami, ako sa zdajú byť, a tým, aké sú v skutočnosti, Kant sa vo svojej *Kritike čistého rozumu* zaangažoval do korozívneho činu vyvrátenia tradičných tvrdení od Platóna a Aristotela cez T. Akvinského po Spinozu a Hegela o rozume, schopnom vniknúť od zdania k pravým základom vecí.

Ale Kant sa neuspokojil s vlastným kritickým projektom. Jeho úmyslom bolo obmedziť vedu na poznanie sveta povrchového zdania, čím mu postavil prekážku k prístupu osvetlenej hĺbky reality, ktorá, ako tvrdí, je domovom morálnej slobody a náboženskej viery. Umiestniac morálku a vieru za pravidlá a dôkazy empirického poznania, Kant tvrdil, že tieto stelesňujú pravé spôsoby poznania seba samého ako etického činiteľa s nepodmiernenými úlohami a subjektu, ktorý stojí v osobnom, nevyvrátenom skutočnom vzťahu k Bohu.

Sokrates tiež nebol postmodernistom, a predsa sa zaangažoval do vlastného typu dekonštruktivizmu, vysvetlenia temných významov (podtextov) a dôsledkov konsenzuálnych ideí morálnych princípov, hodnôt, a praktík, ktoré aténski občania prijali ako podmienky bytia. On bol tiež ničiteľom, pretože jeho nemilosrdné, vášnivé skúmania aténskeho oblúbených definícií morálnych koncepcií a spôsobov života mali v úmysle odhaliť logické a skúsenostné nedôslednosti, protirečenia, ktoré plodili vykoľajenosť občianskej psychy a verejných inštitúcií.

Ale na rozdiel od postmodernistických kritikov s ich teoreticky nekonečným odhaľovaním skrytých podtextov Sokrates pozeral na svoju prax "pôrodnického umenia" ako na obrannú premisu, že pravda je oddeliteľná od mienky a ilúzie, lebo textúra reality sa manifestuje ako stabilný základ bytia, poskytujúc úroveň poznávajúcemu filozofovi, úroveň pre definovanie povahy morálnych termínov, či je to odvaha, umiernenosť, zbožnosť, spravodlivosť, krása alebo cnosť.

Či Sokrates skutočne našiel alebo nenašiel pravdu, to je menej dôležité než jeho hľadanie pravdy. Je pravdepodobné, že nepovažoval deštruktívnu kritiku za konečný cieľ filozofovania, ale za epický zápas očisty (silou rozumu) základov nesprávnej mienky a neotestovaných tradícií, skrývajúcich sféru pravdy.

Poznanie pravdy by viedlo k dosiahnutiu múdrosti a trvalého šťastia nielen pre tých niekoľkých, oddaných filozofickému životu, ale pre spoločnosť ako celok. Pre Sokrata je potom deštrukcia bez tvorivého prístupu neobrániteľnou cestou. Postmoderný duch by sa mohol poučiť z jeho príkladu.

Hoci termín pravda nie je módny v dnešnej filozofickej klíme, mali by sme odolať tlakom dnešného postmoderného ducha relativizmu a subjektivismu. Ak ho necháme nekontrolovaného, umlčí každý hlas okrem vlastného. Našou najvyššou povinnosťou ako mysliacich je zaangažovanie do seriózneho dialógu s filozofickými a etickými ideami majstrov v úsilí rozhodnúť a opodstatniť to, čo my sami veríme, uznávajúc to, že zápas s ťažkým problémom vyžaduje radikálnu čestnosť, je otázkou úrovne hodnôt, ktoré by mali viesť naše životy.

Z anglického originálu "Unpostmodern Thoughts on Life, Death and Culture". In: *At the Edge of the Abyss*. Berkeley, CA., Centre CHCC 2001, preložila Elena Letňanová.